

VERSTEKELINGEN

Hermien Wassink¹ & Nico Dam²

Aphylophorales-werkgroep “Cristella”

¹ Wiersseweg 22, 7261 AB Ruurlo

² Hooischelf 13, 6581 SL Malden

Wassink, H. & Dam, N. 2008. Stowaways: two unusual resupinate fungi. *Coolia* 51(1): 27–32.

Two seldom reported Corticiaceae, *Trechispora alnicola* and *Coniophora fusispora*, are described and illustrated. Both were found growing together with macroscopically very similar species, viz. *Hypoderma setigerum* and *Coniophora puteana*, respectively.

Korstjes blijven verrassen. Niet iedereen zal er zo tegenaan kijken, maar wij beschouwen dat als een plezierige bijkomstigheid van de relatieve uniformiteit die Korstzwammen in het veld vertonen. Hieronder beschrijven we twee soorten, die pas bij nader onderzoek thuis tussen dominerende andere soorten ontdekt werden: stom toeval.

Een korstje met regenboogkleuren (HW)

De middag inventariseren in Willinks Weust verloopt tot dan zonder veel uitbundi-

ge kreten. Maar plots ontdekt Marjo op een grote liggende loofhoutstam een uitgebreid korstvormig vruchtlichaam. Het heeft de meest uiteenlopende kleuren: crème, oker, roze, zacht steenrood en alle schakeringen daartussen. Een prachtig gezicht en foto's worden gemaakt. Geen idee wat het zou kunnen zijn, vast iets spectaculairs (hopen we). Het vruchtlichaam heeft een licht knobbelig tot wrattig oppervlak en strekt zich over een aantal meters uit. Thuisgekomen is de euforie snel voorbij als onder de microscoop herkenbare zeer lange geïncrusteerde, gesep-

Foto 1. Trechispora alnicola, op rot loofhout in Willinks Weust

Figuur 1. *Trechispora alnicola*. Sporen, basidiën, hyfen en conidiën. Maatstreepje is 10 μm . Tekening: Hermien Wassink.

teerde cystiden zichtbaar worden. Het grootste deel betreft dus *Hyphoderma setigerum* (Barstend harskorstje), een korstje dat inderdaad in allerlei kleuren kan verschijnen. Het ziet er prachtig uit, maar we hadden toch iets anders verwacht. Een deel van het verzamelde materiaal valt echter op door een ietwat afwijkende leem- tot okerkleur, terwijl ook het hymenium er anders uit ziet dan de rest van het materiaal (zie foto op vorige pagina). Snel een nieuw preparaatje gemaakt en bij een eerste blik door de microscoop is meteen duidelijk dat het hier om een andere soort gaat. Het kan dus toch nog spannend worden. De sporen zijn gestekeld, aan één zijde afgeplat en meerdere lijken wat ingedeukt. De lange cilindrische basidiën zijn ook opvallend. Al sleutelend krijgt het korstje na enig spuurwerk een naam: *Trechispora alnicola* (Geelrood dwergkorstje). Sinds 1974 is dit korstje in Nederland slechts 7 keer gemeld

(o.a. door van Hooff et al. 1999), vooral op eik en berk, eenmaal aangetroffen op Groveden. De soort komt in heel Europa weinig maar verspreid voor.

Het vruchtlichaam is leem- tot okerkleurig, deels met licht steenrode tinten en heeft een wrattig hymenium. Het subiculum is wit, evenals de fijnvezelige rand. Sporen iets dikwandig, breed elliptisch, fijnstekelig, aan één zijde afgevlakt en vaak enigszins ingedeukt (concaaf), $3,5-4 \times (2-2,5-3 \mu\text{m})$; basidiën cilindrisch, $20-30(-40) \times 4-5 \mu\text{m}$; hyfen met gespen en talrijke incrustaties, $1,5-3 \mu\text{m}$ diameter; conidiën dikwandig, elliptisch, basaal afgeplat, $5,5-6,5 \times 3-4,5 \mu\text{m}$ (vooral aanwezig in de witte delen van het vruchtlichaam). Zie figuur 1 voor de microscopie.

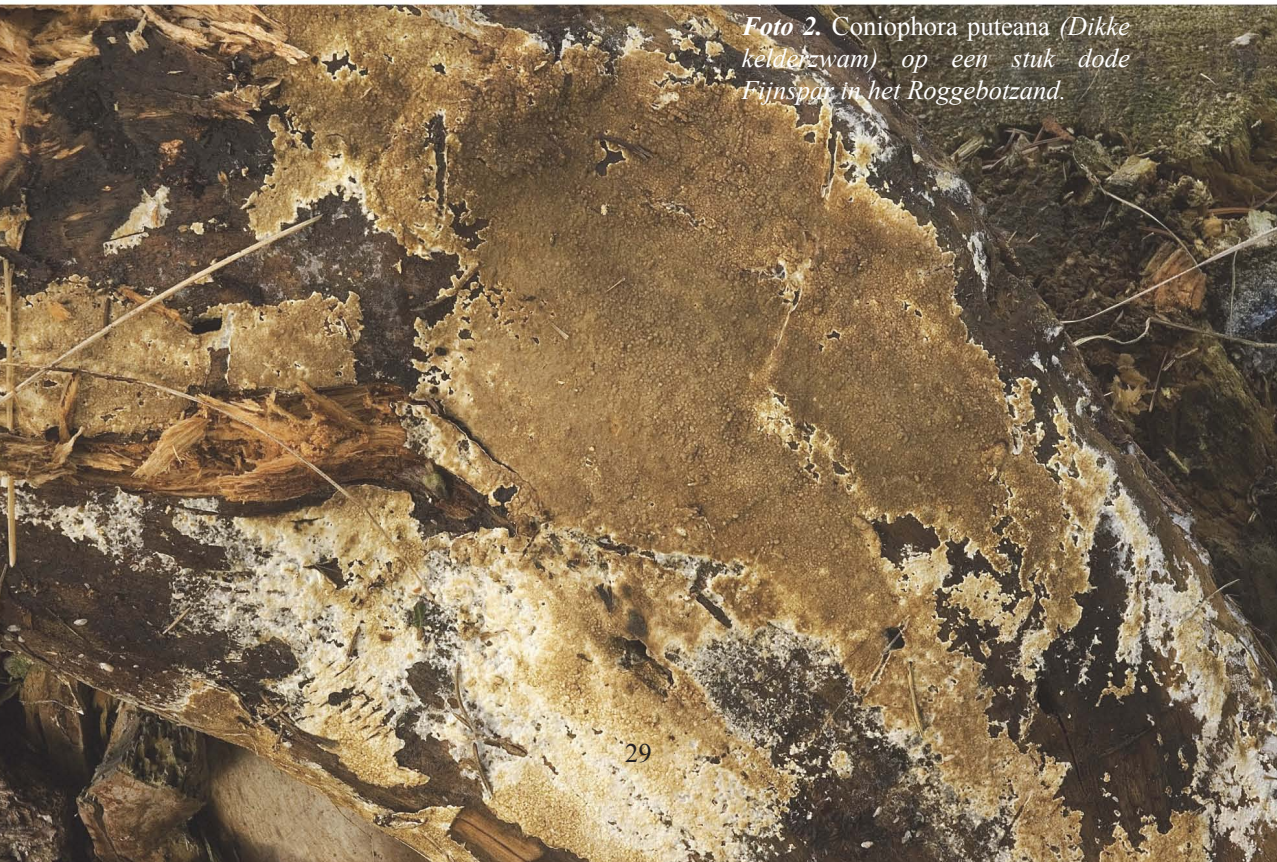
De geur van beenderlijm (ND)

We staan aan de rand van een open, ruige kapvlakte. Schots en scheef liggen stronken van wat ooit forse sparren waren. Her en der steekt er nog een armetierig sprietig stammetje omhoog, desolaat. Achter ons een raaf, schor, scherend over de boomtoppen. Vanaf de overkant naderen twee vrouwen. Eén van hen loopt moeizaam. Ze torst een blijkbaar zware last, die, van afstand, wel op een dode ree lijkt. Het blijkt Hermien te zijn, die een reusachtig stuk van een dode fijnsparstronk had meegezeuld om aan de rest van de excursie te laten zien (live is altijd beter dan een digifoto van een schermpje). Aanleiding was een onbekende oranje-witte korst op het hout (die onbekend gebleven is), maar er zat ook een Kelderzwam (*Coniophora*) op. Omdat we eerder die week (de binnenlandse werkweek van 2007) ook al enige discussie over het onderscheid tussen *C. puteana* (Dikke kelderzwam) en *C. arida* (Dunne kelderzwam) hadden gehad, namen we ook

van die *Coniophora* maar een flintertje mee.

Kelderzwammen zijn als geslacht in het veld al wel te herkennen korstzwammen. Ze zijn meestal groot, zonder veel structuur, grauwbrown, en met zwavelgele tot witte tinten aan de rand. De twee genoemde soorten zijn, volgens de overlevering, ook in het veld meestal wel te onderscheiden: relatief dikke korsten met verspreide wratjes op het oppervlak bij *C. puteana*, tegen dun en vrijwel glad bij *C. arida*. Maar af en toe is het niet zo duidelijk waar dik zo dun wordt dat het ophoudt dik te zijn, en zijn de Dikke en de Dunne niet meer van elkaar te onderscheiden. Dan is het beter een stukje onder de microscoop te leggen. Beide soorten hebben elliptisch/eivormige sporen. Bij *C. puteana* zijn ze bruin en niet dextrinoid, bij *C. arida* zijn ze geler en meestal snel en duidelijk dextrinoid. [Dextrinoid: roodbruin verkleurend in Melzers reagens.] Bij het fragment dat we meegenomen hadden was de keuze eenvoudig: geen van beide! De

Foto 2. *Coniophora puteana* (Dikke kelderzwam) op een stuk dode Fijnspar in het Roggebotzand.

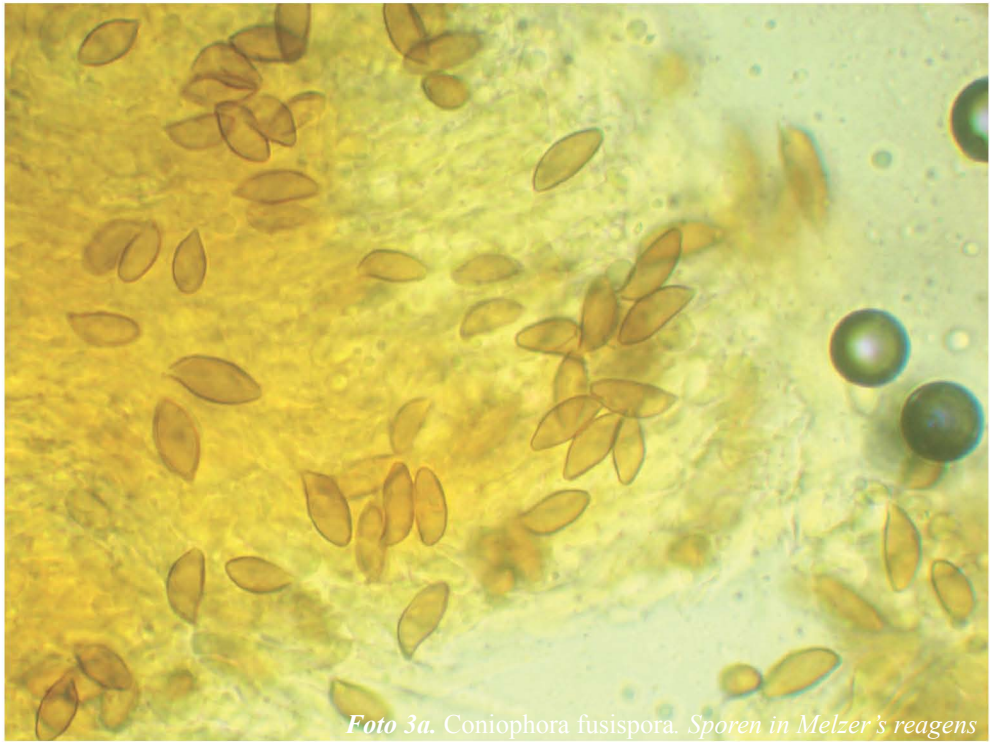

Foto 3a. Coniophora fusispora. Sporen in Melzer's reagents

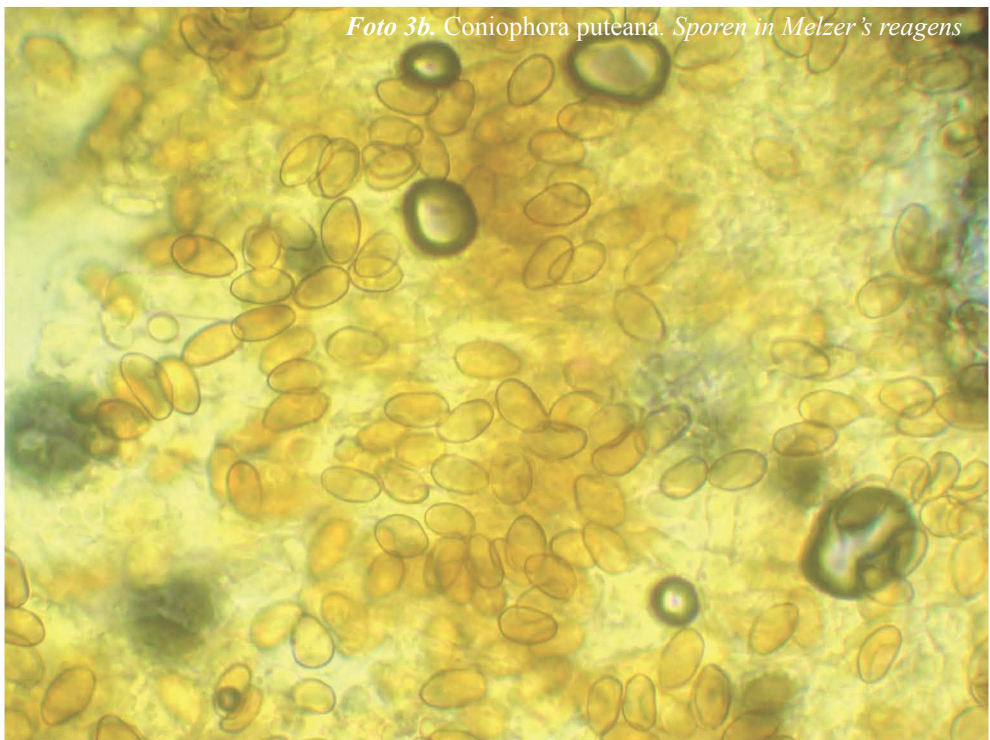

Foto 3b. Coniophora puteana. Sporen in Melzer's reagents

sporen waren helemaal niet ellipsoïd, maar langgerekt spoelvormig [zie foto3a en figuur 2]. Hermiens vondst moest dus *Coniophora fusispora* zijn (Hallenberg, 1985), een aanzienlijk zeldzamere (of althans minder gemelde) soort.

Achteraf gezien was het dus wel jammer dat we maar zo'n klein stukje verzameld hadden. Maar de werkweek was de volgende dag toch afgelopen, en op weg naar huis kwamen we ongeveer langs het bewuste bos,

dus we besloten terug te gaan om meer te verzamelen. Het stuk hout vonden we zonder moeite terug (zoveel stukken hout lijken nu ook weer niet op een dode ree), en er zat inderdaad nog een groot stuk Kelderzwam op, direct naast de plek waar we al wat weggesneden hadden [zie foto]. Iedereen blij. Totdat 's avonds thuis bleek, het zal ook eens anders zijn, dat de nieuwe verzameling de sporen van *C. puteana* had [zie foto 3b en figuur 2]...

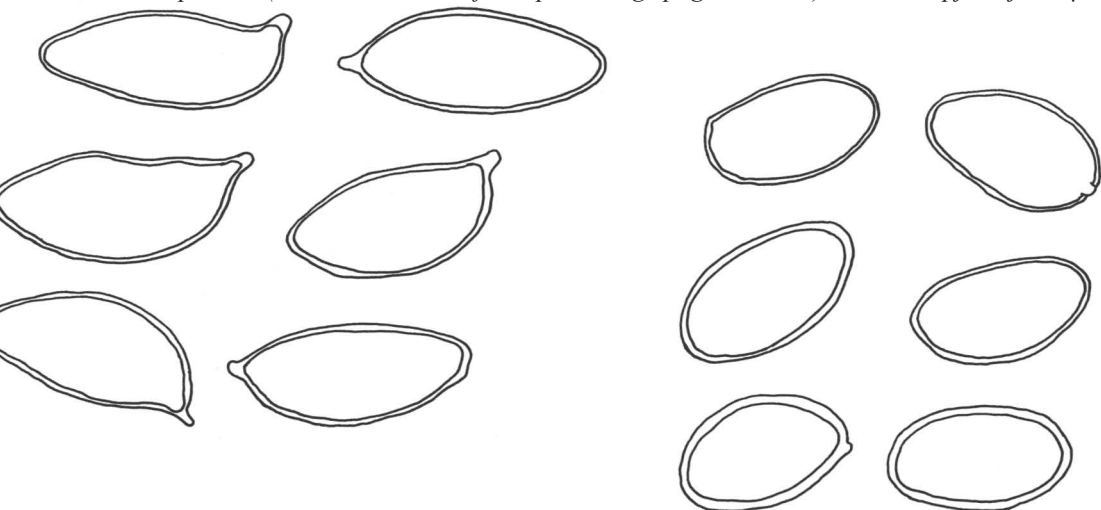
***Coniophora fusispora* (Cooke & Ellis) Saccardo**

Flevoland, Dronten, Roggebotzand, ca. 500 m ten oosten van het pannekoekenrestaurant, (184; 507). Op ontschorst dood hout van spar.

Vruchtlichaam korstvormig, plat aanliggend op het substraat (resupinaat), maar loskrullend bij opdrogen. Oppervlak droog, met lage, vrij schaarse wratjes (tuberculaat). Kleur variabel, van grauwbrown tot mat zwavelgeel. Geur (bij indrogen, in een afgesloten doosje) heel sterk en onaangenaam, maar moeilijk te benoemen; de meest plastische associatie bij de ondervraagde werkweekdeelnemers was die met beenderlijm. Sporen slank spoelvormig met opvallende apiculus [figuur 2], $14\text{--}17 \times 6\text{--}7\text{ }\mu\text{m}$, gemiddelde lengte/breedteverhouding (Q) is 2,30, glad, dikwandig, bruingeel in Melzers reagens.

De later verzamelde *C. puteana* op hetzelfde stuk hout voldoet ook prima aan deze macroscopische beschrijving, stinkt wat minder, en heeft ellipsoïde sporen van $11\text{--}13 \times 6\text{--}7\text{ }\mu\text{m}$, Q = 1,75, met nauwelijks opvallende apiculus [figuur 2]. (Dat laatste is trouwens wel wat ongebruikelijk.)

Figuur 2. Sporen van *C. fusispora* (linksonder en de foto op de vorige pagina, boven) en *C. puteana* (rechtsonder, en de foto op de vorige pagina, onder). Maatstreepjes zijn 10 μm .

Wat nu? Is onze eerste collectie een afwijkend stuk van de rest, dus *C. puteana*? Of groeien beide soorten hier pal naast elkaar? Omdat we geen overgangen tussen de sporenvormen gezien hebben gaan we voor de tweede optie, maar een beetje verdacht is het wel. Met het blote oog hebben we geen verschillen tussen beide collecties gezien, maar we hebben, toegegeven, daar ook niet specifiek op gelet, omdat we niet bedacht waren op deze dubbelgangers. En het exemplaar van *C. fusispora* was al op de droogstoof beland voor we het nieuwe materiaal gingen halen, dus we hebben ze ook niet vers naast elkaar kunnen leggen.

Coniophora fusispora, de Spoelsporige kelderzwam, wordt aanzienlijk minder gemeld dan *C. puteana* en *C. arida* (de Vries,

1995). Vanwege de macroscopische gelijkenis van deze soorten is de feitelijke verspreiding van *C. fusispora* (en mogelijk ook van de andere twee!) echter slecht bekend. Veerkamp (2001) noemt *C. fusispora* karakteristiek voor zwaar dood hout, en heeft hem aangetroffen in één van de onderzochte percelen (Mattemburgh). Bij eerder onderzoek naar de paddenstoelen van bosreservaten (Veerkamp, 1992) werd *C. fusispora* niet gevonden, *C. puteana* slechts één maal, maar *C. arida* bijna overal. Voor de kartering denken we dat het zinvol is om ook *Coniophora puteana* sensu lato in te voeren, inclusief *C. fusispora* (en mogelijk ook *C. arida*), om alle niet microscopisch nagedetermineerde meldingen onder te brengen.

Met dank aan Bernhard de Vries voor het controleren van de determinatie van *Trechispora alnicola*.

Literatuur

- Hallenberg, N. & Ryvarden, L. 1985. The Lachnocladiaceae and Coniophoraceae of North Europe. Fungiflora, Oslo.
- Hjortstam, K. & al. The Corticiaceae of North Europe, Vol. 8. Fungiflora, Oslo, p.1493.
- van Hooff, H. & al. 1999. De Weijer. Tussentijds verslag van een mycologisch onderzoek. Coolia 42(2): 97–117.
- Jülich, W. 1984. Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze, Kleine Kryptogamenflora, Band II b/1, p.146.
- Kriegelsteiner, G.J. 2000. Die Grosspilze Baden-Württembergs, Band 1, p. 344.
- Veerkamp, M.T. 1992. Paddestoelen in bosreservaten. Hinkeloord reports, nr. 4, Wageningen.
- Veerkamp, M.T. 2001. Paddestoelen in acht bosreservaten. Alterra rapport 419, Wageningen.
- de Vries, B.W.L. 1995. *Coniophora*. In Arnolds & al., Overzicht van de Paddestoelen in Nederland, NMV.